

**OLCSÓ KÖNYVTÁR
2110**

FRANKLIN BENJÁMIN

A GAZDAGODÁS ÚTJA

**AMINT AZT
A SZEGÉNY RICHARD
EGY PENNSYLVANIAI KALENDÁRIUMBAN
VILÁGOSAN MEGMUTATJA**

**FORDÍTOTTA
Dr. BÁRÓ LÁNG MIHÁLY**

**BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1914**

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

A szegény Richard Franklin Benjámín legismertebb munkája, a melyről a szerző maga a következőképen emlékezik meg saját életrajzában:

«1782-ben adtam ki először kalendáriumomat Saunders Richárd neve alatt. Folytattam azt huszonöt éven át s munkám a közforgalomban mint a szegény Richard kalendáriuma volt ismeretes. Igyekeztem azt mulatságossá és hasznossá tenni, a miért is jó kelete volt, úgy hogy sokat kerestem rajta. Évenként közel 10.000 példányt adtam el belőle. Látván, hogy kalendáriumomat széltében olvassák, s hogy az a tartomány minden részében elterjed, igen alkalmas eszköznek tekintettem arra, hogy az ismereteket terjesszem a lakosság azon részében, a mely ritkán vásárol egyéb könyvet. E végből mindazt az üres teret, a mely a kalendárium nevezetes napjai között mutatkozott, közmondásokkal töltöttem ki. S ezeket azokból válogattam össze, melyek alkalmasak voltak a munka és takarékoság szeretetét felkelteni, a melyek tehát megmutatják a gazdagodás útját és következésképen megerősítik a jó erkölcsöket.

Szem előtt tartottam azt, hogy annak a ki szükségben van, mindig nehezebb a becsület útján megmaradni, hogy egy ilyen közmondást használjak: *az üres zsák nem igen tud egyenesen megállani*. Összeszedtem ezeket a közmondásokat, melyek minden idők és népek bölcsességét foglalják magukban s ezekből egy összefüggő beszédet alkottam, melyet az 1757-iki kalendárium élére helyeztem, mint egy bölcs öreg beszédét az emberekhez, kik egy árverésen részt vesznek. Mindezen eddig szétszórt tanításoknak egy egységes beszédbe való összefoglalása annál hatásosabbá tette azokat.

Ezt a dolgozatomat általánosan helyesléssel fogadták, az amerikai szárazföld minden ujságjában újból közölték s Angliában egy nagy ívre nyomatták, hogy a házak falaira kiragaszt-hassák. Franciaországban két fordítása jelent meg s a papság és nemesség sok példányt vásárolt belőle, hogy azt szegény hívek és jobbágyaik között szétosszák. S minthogy ebben a dolgozatban azt tanácsoltam polgártársaimnak, hogy tartózkodjanak fölösleges külföldi czikkek vásárlásától, igen sok ember azt hitte, hogy annak része volt a pénznek azon bőségében, mely Pennsylvániában pár évvel dolgozatom megjelenése után mutatkozott.»

Kedves Olvasó!

Hallottam, hogy semmi sem szerez annyi gyönyörűséget a szerzőnek, mintha azt látja, hogy munkáit mások tiszteletteljesen idézik. Ebben a gyönyörűségben ritkán részesültem, mert noha hízélgés nélkül mondhatom, hogy egy negyedszázad óta évenként elismert nevet szereztem magamnak a kalendárium-irodalom terén, nem tudom mely okból, de nem igen történt még velem, hogy társaim az ugyanazon fajta irodalomban valami dicsérettel halmoztak volna el, vagy hogy akármilyen más szerző a legkisebb mérvben is megemlékezett volna rólam, úgy hogy, eltekintve attól a kis tényleges haszontól, a melyet működésem hajtott, a tapshíány teljesen elkedvetleníthetett volna.

Végül abban állapodtam meg, hogy érdememnek legjobb bírása a nagyközönség, mely megvásárolja kalendáriumaimat, annál is inkább, mert a midőn így elterjedtem a nélkül, hogy ismertek volna, gyakran hallottam ismételni egyik-másik tanításomat, azzal a hozzáadással, a hogy azt a szegény Richard mondja. Ez bizonyos örömet szerzett nekem és meggyőzött engem nemcsak arról, hogy megbecsülik tanításaimat, hanem arról is, hogy tisztelettel is viseltetnek tekintélyem iránt. És megvallom, hogy nem egyszer megtörtént velem, hogy önmagamot idéztem a legkomolyabb hangon, hogy így a világ annál gyakrabban emlékezzék meg tanításaimról s annál többször ismétlje azokat. Mindezek után tessék elgondolni, milyen elégteltté tett egy kalandom, melyet mindjárt el fogok beszélni.

A napokban lóháton járva, megállottam egy községben, a hol sok ember gyűlt össze nyilvános árveréshez. Az idő még nem érkezvén el, a társaság a rossz időkről beszélgetett, és valaki egy fehér hajú és elég jól öltözött emberhez fordulva, a következőket mondja: «És maga, Ábrahám apó, mit tart a mai viszonyokról? Nem hiszi-e, hogy az adók súlya előbb-utóbb tönkreteszi ezt az országot? Mert ugyan hogy volnánk képesek azokat megfizetni? Mit tanácsolna nekünk?» Ábrahám apó egy ideig gondolkozott s azután így felelt: «Ha tanácsomat kéritek, úgy azt megmondhatom rövidesen, mert miként azt a szegény Richard mondja: *a bölcs ember kevés szóból is ért.*» Valamennyien kérték Ábrahám apót, hogy beszéljen s midőn az egész társaság körbe állt körülötte, imígyen szólt:

«Kedves barátim és jó szomszédaim, kétségtelen, hogy az adók igen súlyosak; mindazonáltal, ha nem kellene egyebet fizetnünk, mint azt, a mit a kormány követel tőlünk, úgy azt könnyen elviselhetnők; csak hogy egész sereg sokkal súlyosabb terhünk is van. Például lustaságunk kétszerte többet vesz el tőlünk mint a kormány, gőgünk háromszor annyit, könnyelműségünk pedig négyszer is annyit. Ezek az adók oly természetűek, hogy az adóhivatalnokok nem csökkenthetik azok terhét és nem képesek bennünket azok terhétől megszabadítani. Ám de nem kell minden reményről lemondanunk, ha megfogadunk egy jó tanácsot, mert a mint a szegény Richárd mondja: *Segíts magadon és az Isten is megsegít.*»

I. «Ha volna kormány, mely polgárait arra kötelezné, hogy idejüknek egy tizedrészét állandóan az ő szolgálatának szenteljék, úgy ezt a feltételt nagyon súlyosnak tartanók. Ámde a legtöbbet közülünk lustasága sokkal zsarnokibb módon adóztat meg. Mert ha számítjuk azt az időt, a melyet teljes lustaságban töltünk, a midőn semmit sem dolgozunk, vagy olyan haszontalanságokkal bíbelődünk, melyek semmire sem vezetnek, úgy azt fogjuk találni, hogy igazat mondok. *A lustaság számos kényelmetlenséggel jár és megrövidíti az ember életét.* A lustaság mondja a szegény Richárd olyan mint a rozsda, a mely jobban koptat, mint a munka, a mint hogy a használt kulcs mindig fényes. Ha szeretitek az életet, mondja ismét a szegény Richárd, úgy ne pazaroljátok az időt, mert ez az az anyag, a melyből az élet készül. Nem adunk-e sokkal több időt az alvásnak, mint a mennyi arra szükséges? Megfeledkezünk arról, hogy *a róka a melyik alszik, nem fog tyúkot és hogy elég időnk lesz midőn a koporsóban fekszünk.* Ha az idő minden javaink között a legbecsebb, akkor az időfecsérlés, mint

szegény Richárd mondja, *a legnagyobb pazarlás, mert az elvesztett idő soha sem kerül meg, és a mit elég időnek nevezünk, az mindig igen rövidnek bizonyul.* Dolgozzunk tehát addig a míg dolgozni tudunk. Munkássággal sokkal többet fogunk végezni kevesebb fáradsággal. A lustaság mindent megnehezít, a munka mindent megkönnyít. A ki későn kel, habár egész nap dolgozik, alig fog a munkához, máris ráesteledik. A lustaság oly lassan jár, hogy a szegénység csakhamar utoléri. Végezz minél gyorsabban a munkáddal, ne hogy utóbb az végezzen veled. A korán fekvés és korán kelés: egészség, gazdagság és bölcsesség.

«Mit segít az, ha jobb időket kívánunk és remélünk? Az idők jobbakké lesznek, ha cselekedni tudunk. A szorgalomnak, mint a szegény Richárd mondja, *nincs szüksége jó kívánságokra, és ki a reményből él, éhen hal.* Nincs nyereség fáradság nélkül. Kezem munkájából kell megélnem, mert nincsen földem, s ha volna is, az súlyosan meg lenne adóztatva. És a mint a szegény Richárd helyesen mondja, *a kinek mestersége van, annak birtoka van s a kinek foglalkozása van, annak hivatala van, a mely néki tisztességet és hasznot szolgáltat.* Csakhogy dolgoznunk kell a mesterségünkben és odaadással kell járni foglalkozásunk után, különben sem a birtok sem a hivatal nem tesz bennünket képessé arra, hogy adóinkat megfizessük. A ki szorgalmas, annak soha sem kell szükségtől tartania, mert *az éhség megnézi a munkás ember házáat, de nem mer abba belépni.* Nem fog abba belépni sem a rendőr, sem a végrehajtó, mert *a szorgalom megfizeti az adósságot, míg a kétségbeesés gyarapítja azt.* Semmi szükségünk arra, hogy kincset találjunk, vagy gazdag rokonoktól örököljünk. A szorgalom, a hogy a szegény Richárd mondja, *a szerencse anyja és Isten bősséggel áldja meg a munkát. Szánts mélyen míg a lusta alszik, és lesz annyi búzáad, hogy el is adhatsz és félre is rakhatsz belőle.* Dolgozzál, mert nem tudod, hogy nem lesz-e akadályozva holnap. Egy ma, mondja a szegény Richárd, *többet ér mint két holnap és ne halaszd holnapra, a mit ma elvégezhetsz.* Ha jó gazda cselédje volnál, nem szégyelnéd magad, ha az lustálkodáson kapna? Ámde Te a magad gazdája vagy, szégyeld tehát magad, ha lustaságon kapod magadat, mikor annyi a tennivalód, magad, családod, hazád, fejedelmed szolgálatában. *Láss a munkához, mihelyt a nap felkelt nehogy a nap a földre tekintve azt mondhassa, itt van egy lusta, ki még alszik.* Semmi halogatás, fogd a kezédbe szerszámaidat, és jegyezd meg magadnak, hogy *ha a macska, mint azt a szegény Richárd mondja, keztyűt húz, akkor nem tud egeret fogni.* Az igaz, hogy nagyon sokat kell dolgozni, s hogy neked talán nincs hozzávaló erőd, de legyen komoly akaratod és kitartásod és akkor csodákat fogsz művelni, mert a mint azt a szegény Richárd mondja, *a folyton eső cseppek lyukai vájnak még a kőben is. És szorgalommal és türelemmel még az egér is átrágja a hajókötelet, és kis csapások nagy tölgyet döntenek meg.*

«Mintha hallanám, hogy valaki közületek azt mondja, semmi pihenést se engedjen magának az ember? Megmondom barátaim, mit felel erre a szegény Richárd: *Használjátok jól ki az időt, ha meg akarjátok érdemelni a nyugalmat s minthogy egy perczről sem vagytok biztosak, ne fecséreljétek el az órákat.*

«A pihenés olyan idő, a melyet valami hasznos dologra fordíthatunk. Csak a szorgalmas ember pihenhet így, a lusta soha sem. Mert *a pihenés és lustálkodás két különböző dolog.* Azt hiszitek, hogy a lustálkodással több élvezetet szereztek magatoknak, mint a munkával? Tévedtek. Mert a szegény Richárd mondja, *a lustaság gondokat szül, és a szükségtelen pihenés kellemetlen büntetést von maga után.* Sok ember azt hiszi, hogy megél munka nélkül, tisztára az eszéből, de ezzel bezzeg nem jut messzire. A szorgalom szerez kényelmet, bőséget és tisztességet. Kerüld az örömöket és azok fel fognak keresni. A szorgalmas fonónak mindig lesz inge. S a mint azt a szegény Richárd jól mondja, *a mióta van birkám és tehenem, mindenki megemeli előttem a kalapját.*

II. «Szorgalmunkban állhatatosaknak, határozottaknak és gondosaknak kell lennünk. Dolgainkat saját szemünkkel kell látnunk, és nem szabad túl sokat másokra bízni, mert a mint azt a szegény Richárd mondja: *a többször átültetett fa és a gyakran költözködő családok kevésbé*

virágzanak mint azok, melyek helyükön maradnak. Háromszor költözködni annyi mint egyszer leégni. Tartsd meg a boltodat és a boltod meg fog tartani téged. Ha jól akarod végezni ügyeidet, magad járj utánuk; ha azt akarod, hogy rosszul legyenek elvégezve, küldj magad helyett más valakit. Ha a gazda boldogulni akar, magának kell az eke szarvát megfognia. A gazda szeme hizlalja a marhát. A gond hiánya több bajt okoz, mint a tudás hiánya. A ki nem néz utána munkásainak, az a munkások kényére bízza pénzét. A tulságos bizalom másokban sok embert romlásba döntött, mert ennek a világnak dolgaiban, nem a hit által, hanem hiánya által boldogulunk. Az embernek az önmagáról való gondoskodás van hasznára, mert, ha azt akarod, hogy olyan szolgálj legyen, a ki hűséges hozzád és a kit szeretsz, úgy szolgálj ki magadat. Egy kis hanyagság nagy bajt okozhat. Egy szeg hiánya miatt elveszhet a patkó; a patkó hiánya miatt elveszhet a ló és a ló hiánya miatt elveszhet maga a lovas, mert ellensége utoléri és megöli. És mindez azért, mert nem vigyázott eléggé egy patkószögre.

III. «Legyen ennyi elég kedves barátaim a szorgalomról, és a gondosságról saját ügyeinkben. Ehhez még hozzá kell adnunk a takarékoskosságot, ha azt akarjuk, hogy munkánk sikeres legyen. A ki nem tud takarékoskodni akkor, a mikor keres, az egy garas nélkül fog meghalni, habár agyon dolgozza is magát. Minél zsirosabb a konyha, mondja a szegény Richárd, annál soványabb az örökség. És sok vagyon elkallódik ugyanakkor, a midőn megszerzik, különösen a mióta az asszonyok a tea kedvéért elhanyagolják a fonást és szövést, s a férfiak az ital kedvéért elhanyagolják a fejszét és a kalapácsot. Ha meg akartok gazdagodni, gondoljatok a takarékosagra ugyanúgy, mint a szerzésre. Az Indiák nem gazdagították a spanyolokat, mert kiadásai nagyobbak voltak, mint bevételeik.

«Mondjatok le tehát költséges bolondságaitokról és akkor kevesebbet fogtok panaszkodni a nehéz időkről, a nyomasztó adókról és családi terheitekről. Mert a bor, az asszonyok és a játék leolvasztják a vagyont és felduzzasztják a szükségleteket. Egy gyarlóság többbe kerül, mint két gyermek felnevelése. Azt gondoljátok, hogy egyszer-másszor egy kis tea, egy kis puncs, egy kicsit költségesebb étkezés, egy kicsit finomabb ruha, s egyszer-másszor egy kis szórakozás nem eshetik olyan súlyosan a latba. De jusson eszetekbe, hogy, a mint azt a szegény Richárd mondja, sok kicsi sokra megy. Őrizkedjete a kis kiadásoktól, mert egy kis lék elmeríti a legnagyobb hajót; és hogy az ingyencz száj koldusbotra juttatja gazdáját s hogy a bolondok csapnak fényes ebédeket, a melyeket bölcs emberek esznek meg.

«A hol Ti most mindannyian összegyűltetek, csupa piperét és csecsebecsét árvereznek, Ti ezeket javaknak nevezitek. Pedig ha nem vigyáztok, ebből bajok fognak rátok hárulni. Arra számítottok, hogy e jószágokat olcsón fogják adni, és talán kevesebért mint a mennyibe kerültek. Ámde ha nincs szükségetek ezekre a jószágokra, úgy azok drágák lehetnek nektek. Emlékezzetek meg arról, a mit a szegény Richárd mond: Csak vásároljátok meg azt, a mire nincs szükségetek, és rövid idő múlva kénytelenek lesztek eladni azt, a mire szükségetek van. És ugyancsak ő mondja: Mielőtt valami nagyon olcsót vennétek, aludjatok előbb egyet. A szegény Richárd azt hiszi, hogy az olcsóság csak látszólagos és nem valóságos s a midőn megszorít benneteket szükségesebb kiadásokban, több kárt okozhat mint hasznót. Mert egy más helyütt azt mondja: Sok ember ment tönkre azzal, hogy olcsón vásárolt és ismét: bolondság azért adni ki pénzt, hogy bánatot vásároljunk. Pedig ezt a bolondságot minden nap elkövetik árveréseken, mert nem emlékeznek meg a kalendáriumról. A bölcs - úgymond - tanul a más kárán, a bolond még a maga kárán sem okul. Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Egy szép ruhadarabért sokan böjtöltek és éhezni hagyták családjukat. Selyem és bársony miatt könnyen kialszik a konyha tüze, mint azt a szegény Richárd mondja. Az ilyen jószágok nem elengedhetetlen szükségletek, még kényelmi cikkeknek is alig nevezhetők és mégis hány ember töri magát utánuk, csak azért mert a szemet kápráztatják. Így lesznek a mesterséges szükségletek számosabbak, mint a természetes szükségletek.

Egy valójában szegény emberre, mondja a szegény Richárd, *száz nélkülöző esik*. Ezen és hasonló pazarlások által a gazdag nemes koldusbotra jut és kénytelen kölcsönkérni attól, a kit korábban lenézett, de a ki szorgalma és takarékosága által vagyonkáját megtartotta. Ebből világos, mint azt a szegény Richárd mondja, hogy *az egyszerű földműves, a ki saját lábán áll, nagyobb mint a nemes ember, a ki térdel*. Azoknak, a kik legjobban panaszkodnak, lehetett öröklött birtokuk, csak hogy nem gondoltak azzal, hogy az a kis vagyon hogyan keletkezett. Azt képzelték, hogy *mindig süt a nap és soha sem lesz alkony*. Hogy az a kevés, a mit a sokból elköltenek nem jöhet számba. Pedig, mint azt a szegény Richárd mondja: *a ki mindig csak kivesz a lisztes zsákból a nélkül hogy abba bele is töltene, a fenekére fog jutni, s hogy csak akkor ismerjük igazán a víz értékét, ha a kút kiszáradt*. S ezt tudhatták volna előre, ha követik a szegény Richárd tanácsát: *ha meg akarjátok ismerni a pénz értékét próbáljatok kölcsön kérni; mert a kölcsön nyomában gond fakad*. Ugyanez a sors éri gyakran azt a hitelezőt, a ki kénytelen a kölcsön adottát visszakérni.

A szegény Richárd jó tanácsot ad, midőn azt mondja: *Mielőtt szeszélyedre hallgatnál, kérdezd meg tárczádat. A hiúság éppen oly hangos koldus, mint a szükség, sőt még szemérmetlenebb*. Ha egy szép dolgot vásároltál, tíz más szépet kell vásárolnod. Egy szép gombhoz néha szép ruhát is csináltat az ember. Mert a mint a szegény Richárd mondja: *könnyebb az első vágyat elnyomni, mint kielégíteni mindazt, a mi ebből fakad*. És valóban éppen olyan örültség, ha a szegény majmolja a gazdagot, mintha a béka felfújja magát, hogy egyenlő legyen az ökörrrel. A nagy hajó kivitorlázhatik a nyílt tengerre, de a kis csolnak maradjon csak a part mellett. Az ily nagyzás csakhamar megleli büntetését, mert mint a szegény Richárd mondja: *a büszkeség a mely hiúsággal ebédel, megvetéssel vacsorázik; a büszkeség mely bőséggel reggelizik, szegénységgel ebédel és gyalázattal vacsorázik*. És mindent összevéve mi hasznunk van az üres látszattól, a melyért annyit kockáztatunk és annyit szenvedünk? Nem mozdíthatja elő egészségünket, nem enyhítheti fájdalmunkat. Nem emeli az ember értékét, csak irigységet szül és siettet a szerencsétlenséget.

«És micsoda örültség kell ahhoz, ha ilyen fölösleges dolgokért adósságba döntjük magunkat. Igaz csak hat hónap múlva kell fizetnünk és talán ez az előny csábított ide némelyiket közületek abban a hitben, hogy ha nincs is pénz a zsebében a nélkül is kielégítheti szeszélyét. Ámde gondoljátok meg, mit tesztek akkor, ha adósságot vesztek magatokra. Hatalmat adtok másoknak arra, hogy szabadságtok fölött rendelkezzenek. Ha megfelelő időben nem tudtok fizetni, szégyen fog el benneteket, ha hitelezőtökkel találkoztok és félelem száll meg benneteket, ha vele szóba kell állanotok. Nyomorult mentségekkel fogtok előállani és fokról-fokra sülyedve, eltanuljátok az igazmondást és aljas hazugságra vetemedtek. Mert a mint a szegény Richárd mondja: *az adósság hátán a hazugság lovagol*. Pedig szabadon született angol embernek nem szabadna magát szégyelnie senki előtt és nem szabadna megijedni attól, hogy bárkivel is szóba kelljen állania. Ámde a szegénység gyakran elfojtja az önérzetet és becsületet, mert *az üres zsák nem tud egyenesen megállni*, mondja a szegény Richárd.

«Mit gondolnátok egy fejedelemről vagy kormányról, a ki börtönbüntetéssel vagy szabadságtok elvesztésével akarna benneteket attól eltiltani, hogy úgy ruházkodjatok mint a nemes emberek. Nem mondanátok, hogy szabad emberek vagytok, jogotok van úgy ruházkodnotok, a mint az nektek tetszik s az ilyen parancs elkobozná kiváltságaitokat s hogy az ilyen kormány zsarnok volna. Pedig ilyen zsarnokság járma alá hajtjátok magatokat, midőn ily ruhákért adósságba dőltök. Hitelezőtöknek hatalma van titeket kénye-kedve szerint szabadságtoktól megfosztani. Egész életetekre börtönbe zárni, vagy szolgaként eladni, ha a kellő időben nem tudtok neki fizetni. Mikor a vásárt megkötöttétek, talán nem is igen gondoltatok a fizetségre, pedig mint a szegény Richárd mondja: *a hitelezőnek jobb emlékező tehetsége van mint az adósnak s a hitelező babonás és nagyon tartja a lejáratú napokat*. Az idő letelik mielőtt gondolnátok és a fizetési kötelezettség előáll, mielőtt el volnátok készülve arra, hogy azt

kielégíthessétek s ha gondoltok is adósságtokra, a lejárat ideje, mely eleinte oly hosszúnak látszott, a mint közeledtek hozzá, rendkívül rövidnek fog mutatkozni, mintha az időnek szárnyai nőttek volna sarkain úgy mint vállain. *A kinek húsvétkor fizetnie kell, annak rövid a böjt,* mint azt a szegény Richárd mondja. Pillanatnyilag talán kedvező viszonyok között vagytok és azt hihetitek, hogy megengedhettek magatoknak valami felesleges költsékezést, a nélkül, hogy abból baj származnék, ámde tegyetek inkább félre valamit az öregség és szükség esetére, mert *a hajnal fénye nem süt egész nap.* A nyereség ideig-óráig tart és bizonytalan, a kiadás ellenben egész életetekén át állandó és bizonyos, és mint a szegény Richárd mondja: *könnyebb két kéményt építeni, mint egyben mindig fűteni és jobb vacsora nélkül lefeküdni, mint adóssággal felkelni. Szerezz a mennyit tudsz, de a mit megszerezteél, azt tartsd is meg. Ez az igazi titka annak, hogyan lehet az ólomból aranyat csinálni.*

«S ha megtaláltátok a bölcsesség követét, akkor nem fogtok többet panaszkodni a rossz időkről, sem arról, hogy milyen nehéz az adót megfizetni.

IV. «Így hangzik barátaim az okosság és a bölcsesség tanítása. De azért ne várjátok mindent csak saját szorgalmatokról, saját takarékoságotokról és erélyességetektől. Ezek mind kitűnő dolgok, de magukban nem sokat használnak, hacsak nem járul hozzá az égnek áldása. S azért kérjétek alázatosan ezt az égi áldást és ne legyetek kemény szívűek azok iránt, a kik nyomorban vannak, hanem vigasztaljátok meg őket és legyetek segítségükre. Emlékezzetek meg arról, hogy Jób szükségét szenvedett és később bőségnek örvendett.

«És végül *a tapasztalás drága iskola, de a bolondok más iskolában nem tanulnak s ebben is alig,* mint azt a szegény Richárd mondja. Mert igaz, hogy *tanácsot adni lehet, de nem az ahhoz való alkalmazkodást.* Mindazonáltal jegyezzétek meg, hogy *a kinek nem lehet tanácsolni azon nem lehet segíteni.*

*

Ily módon az öreg apó bevégezte beszédét, az emberek meghallgatták szavait és helyeselték tanítását, de azért azonnal ellenkezőleg cselekedtek, mintha csak prédikációt hallgattak volna. Az árverés megindultával vígan vásároltak.

Úgy látom, hogy a jó ember alaposan tanulmányozta kalendáriumaimat és megemésztette mindazt, a mit én erről a tárgyról huszonöt év alatt mondtam. Nevemnek oly gyakori említése minden más embernek unalmas lehetett, de a hiúságomnak rendkívül hízelgett, noha tisztában voltam azzal, hogy a nekem tulajdonított bölcseségnek még csak tizedrésze sem volt az enyém, mert a mit én mondtam, az csak egy kis szemelvény volt minden idők és népek józanságának gazdag terméséből. Bármint legyen is, elhatároztam, hogy ebből a viszhangból magam is tanulni fogok s habár eleinte az volt a szándékom, hogy szöveget vásárolok új ruhára, odább állottam azzal az elhatározással, hogy öreg ruhámat még egy ideig tovább hordom. Kedves olvasó, ha ugyanígy fogsz cselekedni, hasznod ugyanakkora lesz mint az enyém.

Maradtam szolgálatkész híved

Saunders Richárd.